

Dr hab. Ewa Bielska, prof. UŚ
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja osiągnięć naukowych w postępowaniu habilitacyjnym
Pani dr Karoliny Czerwiec

Na prośbę Rady Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie zapoznałam się z dorobkiem naukowym Pani dr Karoliny Czerwiec wraz ze wskazaną, jako główne osiągnięcie naukowe serią monografii:

- Czerwiec K., Pedagogiczne aspekty tożsamości płciowej człowieka. Kraków 2023, Libron, 310 stron;
- Czerwiec K., Funkcjonowanie osób interplciowych w przestrzeni społecznej. Kraków 2023, Libron, 320 stron;
- Czerwiec K., Tożsamość płciowa człowieka w świetle uwarunkowań edukacyjnych i społeczno-kulturowych, Kraków 2023, 231 stron;
- Czerwiec K., Płciowość człowieka w perspektywie edukacyjnej i społecznej, Kraków 2025, Wydawnictwo Naukowe UKEN, 291 stron.

Poniżej przedstawiam recenzję głównego osiągnięcia naukowego wraz z konkluzją dotyczącą (1) spełniania przez nie wymagań stawianych przez *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r. dziełom wskazanym jako podstawa nadania stopnia doktora habilitowanego, oraz (2) opinię dotyczącą zasadności nadania Pani dr Karolinie Czerwiec na podstawie przedstawionego dorobku naukowego oraz pozostałych komponentów aktywności naukowej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

*

Pani Doktor Karolina Czerwiec w 2013 roku uzyskała stopień doktora nauk biologicznych w zakresie biologii człowieka. Studia doktoranckie Habilitantka zrealizowała w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie, w Instytucie Biologii, w Zakładzie Edukacji, Komunikacji i

Mediacji Przyrodniczej. Jednostką naukową, w ramach której stopień doktora został Habilitantce nadany jest Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.

W załączonych dokumentach nie wskazano, czy Habilitantka ubiegała się wcześniej o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Od 2013 roku Pani Doktor Karolina Czerwiec jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, obecnie w Instytucie Pedagogiki, wcześniej pełniła funkcje zawodowe w Instytucie Nauk o Wychowaniu, w Studium Kształcenia Nauczycieli oraz w Instytucie Biologii.

Podstawę prawną konkluzji wyrażonej w niniejszej recenzji stanowi ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r.) zatem kluczowym komponentem recenzji jest określenie wkładu, jakie główne osiągnięcie naukowe wnosi w strukturę teorii i badań dyscypliny pedagogiki oraz ocena aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub innej instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.

**

Habilitantka jako główne osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika wskazała serię czterech monografii. Są to opracowania lokujące się w nurcie studiów nad płcią kulturową i jej społecznymi kontekstami (gender studies), a także odnoszą się do problematyki studiów nad tożsamością oraz nad procesami inkluzji vs. ekskluzji społecznej. Podjęta problematyka charakteryzuje się aktualnością, eksplorowane przez Habilitantkę problemy są rzadko podejmowane w nurcie rodzimych nauk społecznych, a jednocześnie są istotne poznawczo oraz znaczące z punktu widzenia praktyki pedagogicznej.

W niniejszej recenzji stosuję oznaczenia poszczególnych monografii: A,B, C, D.

- Czerwiec K., Pedagogiczne aspekty tożsamości płciowej człowieka. Kraków 2003, Libron, 310 stron (w recenzji oznaczam jako A);

- Czerwiec K., Funkcjonowanie osób interpłciowych w przestrzeni społecznej. Kraków 2023, Libron, 320 stron (w recenzji oznaczam jako B);

- Czerwiec K., Tożsamość płciowa człowieka w świetle uwarunkowań edukacyjnych i społeczno-kulturowych, Kraków 2023, 231 stron (w recenzji oznaczam jako C);

- Czerwiec K., Płciowość człowieka w perspektywie edukacyjnej i społecznej, Kraków 2025, Wydawnictwo Naukowe UKEN, 291 stron (w recenzji oznaczam jako D).

Wskazane jako główne osiągnięcie naukowe monografie stanowiące efekt realizacji dwóch procesów badawczych, w jednym z nich próbę badawczą stanowiły osoby transpłciowe, a wyniki zostały przedstawione w monografiach A i C w drugim procesie badawczym próbę stanowiły osoby interplciowe oraz rodzice dzieci interplciowych, a wyniki badań zostały przedstawione w monografiach B i D.

Poniżej przedstawiam szczegółową recenzję strukturalnych oraz merytorycznych aspektów głównego osiągnięcia naukowego.

Struktura wszystkich opracowań jest prawidłowa, typowa dla prac zawierających sprawozdania z badań oraz pogłębioną, jakościową analizę i interpretację materiału empirycznego. Wyodrębnić można w każdej z nich cztery części: (1) teoretyczne podstawy badań własnych; (2) charakterystyka koncepcji metodologicznej; (3) charakterystyka materiału empirycznego; (4) analiza i interpretacja materiału empirycznego oraz przedstawienie wniosków i rekomendacji praktycznych..

Struktura monografii A obejmuje pięć rozdziałów: (I) *Płeć i tożsamość – rozważania teoretyczne*; (II) *Metodologiczne podstawy projektu*; (III) *Pedagogiczne aspekty badań nad transpłciowością*; (IV) *Znaczenie badań w zakresie tożsamości płciowej człowieka – analiza wyników badań*; (V) *Wnioski i rekomendacje*. Ponadto w strukturze monografii znajduje się *Wstęp*, *Zakończenie*; *Bibliografia* oraz *Aneks*.

We Wstępie do monografii A Habilitantka pisze, że głównym zagadnieniem podejmowanym w pracy jest: „Kwestia świadomości swojej płci i jej akceptacja (...). Doprecyzowując, istota prowadzonych w niej rozważań dotyczy transpłciowości”. Tą specyfikę należało moim zdaniem wyeksponować już w tytule monografii (obecnie sugeruje on raczej zogniskowanie uwagi na ogólnym pedagogicznym paradygmacie rozumienia tożsamości płciowej). Ponadto na str. 38 Habilitantka pisze: „(...) termin >>transpłciowość<< jest obecnie uznawany za archaizm” jednocześnie jednak tym terminem w pracy się posługuje nie wyjaśniając, czy istnieją uznane w dyskursie naukowym terminy bardziej adekwatne opisujące przedmiotowe zjawisko.

W części monografii A dotyczącej teoretycznych podstaw badań własnych Habilitantka zogniskowała uwagę na następujących komponentach, opisanych w odrębnych podrozdziałach: Tożsamość człowieka; Tożsamość płciowa w ujęciu historycznym; Identyfikacja z własną płcią; Biologiczne uwarunkowania transpłciowości; Problemy zdrowotne osób transpłciowych; Prawa człowiek i problemy etyczne w zakresie transpłciowości; Esencjalizm i konstruktywizm w rozważaniach pedagogicznych na temat płci człowieka.

W części tej Habilitantka przedstawia, nawiązując do perspektywy interdyscyplinarnej ujęcia definicyjne terminu tożsamość, eksponuje zróżnicowane perspektywy rozumienia tego pojęcia (w tym perspektywę fenomenologiczną, poznawczą, kliniczną), przedstawia opisywane w literaturze podtypy tożsamości (podmiotową, przedmiotową, biograficzną, metafizyczną), definiuje pojęcie poczucia tożsamości, wyodrębniając jego komponenty: indywidualny, grupowy, uniwersalny oraz wskazując na kluczowe cechy takie jak: odrębność od innych, identyczność, ciągłość oraz integralność. Przedstawia także modele opisywania tożsamości, takie jak: model zdrowej tożsamości, iteracyjny oraz światopoglądowy.

W podrozdziale zatytułowanym *Tożsamość płciowa w ujęciu historycznym* Habilitantka bardzo ogólnie przedstawia perspektywę historyczną. Tytuł sugeruje dyskurs, w którym wyeksponowany zostałby proces zmian w rozumieniu tożsamości płciowej w różnych kontekstach (potocznym, medycznym, społecznym), w podrozdziale tym raczej ogniskuje uwagę na charakterystyce modeli, w ramach których tożsamość płciowa jest opisywana (jednoczynnikowy, unifikacji płci w ujęciu Sandry Bem, esencjalizmu vs. strukturalizmu w nawiązaniu do prac Zbyszka Melosika). W tej części pracy Autorka przedstawia także definicję pojęcia tożsamości płciowej i w tym przypadku także pomija kontekst historyczny ulokowania tego terminu.

Kolejny podrozdział – *Identyfikacja z własną płcią* został zogniskowany na różnych kontekstach składających się na status społeczny osób transpłciowych (Habilitantka odniosła się do komponentów takich jak: ryzyko stygmatyzacji, potrzeby dotyczące wsparcia, kwestie korekty płci), struktura tej części monografii jest chaotyczna i ma raczej charakter opisu popularnonaukowego, niż naukowej analizy wskazanej w tytule podrozdziału problematyki identyfikacji płciowej.

W podrozdziale *Biologiczne uwarunkowania transpłciowości* Habilitantka przedstawiła historyczny kontekst wprowadzenia tego terminu, wskazała na korespondujące z nim pojęcia, takie jak: zaburzenia tożsamości płciowej, dysforia płciowa oraz niezgodność płci, przytoczyła kryteria diagnostyczne zaburzeń tożsamości płciowej i dysforii płciowej, przedstawiła charakterystykę komponentów procedury diagnostycznej oraz przytoczyła teorie etiologiczne transpłciowości. Następnie Habilitantka podjęła problematykę zdrowia osób transpłciowych, przedstawiając trzy paradygmaty: choroby, rozwojowy oraz praw mniejszości. W odrębnym podrozdziale Autorka odniosła się do podstaw prawnych regulujących kwestie transpłciowości, wskazując przy tym na kwestie praw człowieka. W ostatnim podrozdziale części stanowiącej prezentację teoretycznych podstaw badań własnych Habilitantka przedstawiła charakterystykę

kluczowych dla zrealizowanych badań własnych paradygmatów: esencjalistycznego i strukturalistycznego.

Struktura monografii C obejmuje cztery rozdziały, zatytułowane: (I) *Teoretyczne podstawy zagadnień z zakresu tożsamości płciowej człowieka*; (II) *Metodologiczne podstawy badań*; (III) *Badania pedagogiczne nad sytuacją życiową osób transpłciowych*; (IV) *Interdyscyplinarność badań w sferze tożsamości płciowej i transpłciowości – omówienie wyników badań*. Struktura monografii obejmuje także *Wstęp*, *Wnioski i rekomendacje*, *Zakończenie* oraz *Bibliografię*.

W skład struktury części zawierającej teoretyczne podstawy badań własnych przedstawionych w monografii C wchodzi 7 podrozdziałów niektóre fragmenty zawierają treści zbliżone do przedstawionych w monografii A, dotyczy to podrozdziałów zatytułowanych: *Transpłciowość w rozważaniach biologicznych* (podr. I.1) oraz *Tożsamość płciowa człowieka w świetle założeń esencjalizmu i konstruktywizmu* (podr. I.7). Nie jest to jednak moim zdaniem zbędne powtórzenie treści, a ich przytoczenie jest uzasadnione z punktu widzenia czytelności i jasności całego opracowania. W pozostałych podrozdziałach Habilitantka zogniskowała uwagę na statusie transpłciowości w dyskursie edukacyjnym oraz w strukturze praktyki edukacyjnej (podrozdziały: *Problemy pedagogiczne związane z transpłciowością* <podr. I.2., *Wyzwania edukacyjne w obliczu różnych przejawów tożsamości płciowej* <podr. I.3>, *Przygotowanie uczestników procesu edukacyjnego na wyzwania związane z transpłciowością* <podr. I.4>) a także na kwestiach statusu transpłciowości i osób transpłciowych w wybranych pozaedukacyjnych kontekstach społecznych i kulturowych (*Związek tożsamości płciowej człowieka z jego funkcjonowaniem społeczno-kulturowym i zawodowym* <podr. I.5> oraz *Media a transpłciowość* <podr. I.6>). Wyeksponowanie komponentu bazującego na paradygmacie charakterystycznym dla pedagogiki uważam za szczególnie istotny element recenzowanej monografii, stanowiącej część głównego osiągnięcia naukowego w procedurze ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika

Kolejną część obu monografii stanowi charakterystyka metodologicznej koncepcji badań własnych (jako nieadekwatne do finalnej, przedstawionej struktury metodologicznej oceniam stosowanie tytułu „*Metodologiczne podstawy projektu*”). Badania zostały podporządkowane strategii jakościowej, Habilitantka podkreśla przy tym, że realizując je uwzględniła dwa paradygmaty: esencjalizmu i konstruktywizmu, nawiązując do modelu interpretatywnego. Nie wyjaśnia jednak w jaki sposób wykorzystwała w swoich badaniach paradygmat naturalistyczny, konieczność odniesienia do obydwu paradygmatów nie wynika też z treści problemów badawczych. Habilitantka pisze, że badania oparła na modelu etnograficznym, narracyjnym

i studium przypadku, oraz, że przeprowadziła je za pomocą sondażu diagnostycznego, nie precyzuje jednak jaką konkretnie metodę zastosowała w badaniach własnych, pisze jednak, że wykorzystwała techniki wywiadu indywidualnego, jawnego i skategoryzowanego. Zakładając, że Habilitantka zamierzała przeprowadzić badania ulokowanego w modelu jakościowym, interpretatywnym i narracyjnym, technika wywiadu skategoryzowanego nie jest odpowiednia, ponadto Autorka pisze, że jest to narzędzie służące pomiarowi (ale nie określa jakich zmiennych pomiar miałby dotyczyć, nie wynika to też z problemów badawczych). Habilitantka pisze, że przeprowadziła także badania literaturowe posługując się autorskim przewodnikiem. W problemach ani celach badawczych nie ma jednak odniesienia do analizy dyskursu. Nie wiadomo w jaki sposób Autorka uzyskiwała wiedzę o „obiektywnych sytuacjach” związanych z uwarunkowaniami życiowymi i otoczeniem społecznym osób transpłciowych. Habilitantka nie uzasadnia w sposób właściwy zastosowania komponentu etnometodologicznego, pisze: „Badania miały również elementy etnometodologii, gdyż skupiono się na rodzinnych doświadczeniach osób transpłciowych, sytuacji na przykład w miejscu pracy oraz konstrukcjach tożsamości wewnętrznej”, Autorka nie prowadziła obserwacji uczestniczącej w wymienionych przestrzeniach funkcjonowania informatorów, ponadto biorąc pod uwagę strukturę procesu badawczego, przeprowadzenie badań poprzez wykorzystanie środków zapośredniczających interakcję (telefon, internetowe narzędzia komunikacyjne) ogranicza możliwość zastosowania podejścia etnometodologicznego.

Próbie badawczą stanowiło 10 osób transpłciowych, Dobór próby jest prawidłowy, Habilitantka nie wspomina jednak o uzyskaniu nasycenia próby badawczej. Uzyskany materiał badawczy Autorka poddała transkrypcji i kodowaniu (kody zostały przytoczone w monografii A, s. 83-84)

Prezentując materiał badawczy Habilitantka zogniskowała uwagę na trajektorii identyfikowania własnej tożsamości płciowej przez informatorów, postrzeganiu przez nich społecznych reakcji na własną transpłciowość, ujawniania własnej transpłciowości w interakcji z przedstawicielami środowisk wychowawczych, procesu podejmowania decyzji o korekcie cech płciowych, przekonań dotyczących etiologii transpłciowości, interakcji z przedstawicielami różnych grup społecznych (lekarzy, rówieśników, nauczycieli, członków rodziny). Materiał badawczy został przedstawiony, przeanalizowany, zinterpretowany w sposób pogłębiony, adekwatny do zastosowanej strategii badawczej. Obie monografie (A i C) kończą wnioski oraz rekomendacje odnoszące się do działań w obszarze praktyki pedagogicznej.

Problematyka monografii B i D zogniskowana została na kwestii funkcjonowania osób interplciowych w wybranych przestrzeniach społecznych. W części zawierającej prezentację teoretycznych podstaw badań własnych Habilitantka wyjaśnia pojęcie interplciowości, przedstawia jego biologiczne uwarunkowania, wskazuje na społeczne konsekwencje tej cechy, eksponując – co szczególnie ważne z punktu widzenia ulokowania pracy w dyscyplinie pedagogiki – aspekt funkcjonowania osób interplciowych w instytucjach oświatowych. Ponadto w części tej Habilitantka podejmuje kwestie będące także przedmiotem analiz przedstawionych w monografii A oraz C, takie jak pojęcie tożsamości, praw człowieka oraz problematyka studiów nad płcią, podejmowana poprzez odniesienie do paradygmatu esencjonalistycznego i konstruktywistycznego. Występujące w tekście monografii powtórzenia treści są jednak zasadne z punktu widzenia kompletności analiz przedstawianych w każdej z nich.

Struktura monografii B obejmuje 5 rozdziałów, zatytułowanych: (I) *Interpretacja plciowości człowieka w świetle literatury przedmiotu*; (II) *Założenia metodologiczne badań*; (III) *Doświadczenia osób interplciowych – ujęcie pedagogiczne*; (IV) *Kategoryzacja i strukturyzacja w postrzeganiu plciowości człowieka – dyskusja wyników badań*, a także *Wstęp*, *Wnioski i rekomendacje*, *Zakończenie*, *Bibliografia* oraz *Aneks*.

Struktura monografii D obejmuje 6 rozdziałów wraz z podrozdziałami (tytuły rozdziałów to: *Wieloaspektowość plciowości człowieka*; *Metodologiczne podstawy projektu*; *Osoby interplciowe w badaniach pedagogicznych*; *Rodzice dzieci interplciowych w badaniach pedagogicznych*; *Zagadnienia z zakresu płci i tożsamości plciowej człowieka w podstawach programowych dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych*; *Multidyscyplinarny charakter badań nadinterplciowością – dyskusja wyników badań*), *Wnioski i rekomendacje*, *Zakończenie* oraz *Bibliografia*.

W częściach zawierających opis teoretycznych podstaw badań własnych (monografie B i D) Habilitantka podjęła problematykę interplciowości w perspektywie biologicznej, antropologicznej, pedagogicznej i socjologicznej. Biorąc pod uwagę ulokowanie monografii w dyscyplinie pedagogiki znaczące jest przy tym poświęcenie przez Habilitantkę szczególnej uwagi (biorąc pod uwagę komponent ilościowy) problematyce statusu uczniów interplciowych w szkole oraz kwestii przygotowania instytucji oświatowych to udzielania im oraz ich rodzicom wsparcia pedagogicznego i psychologicznego. W strukturze teoretycznej części monografii Autorka odniosła się także do komponentów kulturowych określających status osób interplciowych, oraz do reprezentacji interplciowości w przekazach medialnych. Ponadto w strukturze tej części pracy Habilitantka umieściła rozdział zawierający charakterystykę

esencjalistycznego i konstruktywistycznego paradygmatu wykorzystywanego w studiach nad płcią, analogiczna problematyka została przedstawiona w monografiach A i C.

Koncepcja metodologiczna badań własnych zawiera sporo błędów merytorycznych. Habilitantka pisze, że bazują one na dwóch paradygmatach esencjalistycznym i konstruktywistycznym, odnosząc się do esencjalizmu zakłada, że „płeć oraz tożsamość płciowa, to konstrukty wrodzone, kształtowane linearnie” (D, s. 69). Nieprecyzyjność tak sformułowanego założenia wynika z braku wprowadzenia operacyjnej definicji tożsamości, na której Habilitantka bazuje, nie wiadomo zatem, czy traktuje ją w rozumieniu oświeceniowym, czy też modernistycznym lub ponowoczesnym. Habilitantka przedstawia wprawdzie w części dotyczącej teoretycznych podstaw badań własnych ujęcia definicyjne pojęcia tożsamości oraz koncepcje tego przedmiotu, nie wskazuje jednak na konkretne ujęcie, przyjęte jako podstawa badań własnych. Biorąc jednak pod uwagę, że w przedstawionym do recenzji osiągnięciu naukowym Habilitantka eksponuje potrzebę wspierania dobrostanu osób interplciowych, podkreśla rolę instytucji oświatowych w tym procesie oraz podkreśla niemonolityczność znaczeń społecznych i kulturowych nadawanych płci i związanych z nią rolom, można wnioskować, że traktuje tożsamość jako konstrukcję społeczną, dynamiczną, kreowaną w kontekście zróżnicowanych struktur znaczeń kulturowych, a nie „konstrukt wrodzony, kształtowany linearnie”. Z kolei odnosząc się do paradygmatu konstruktywistycznego Habilitantka pisze, że „kultura kształtuje tożsamość człowieka, a zatem powstanie tożsamości nie jest linearne”. W efekcie przedstawione przez Habilitantkę uzasadnienie wykorzystania dwóch wymienionych paradygmatów w procesie badawczym zawiera sprzeczność. W realizowanym procesie badawczym Habilitantka bazowała także na paradygmacie interpretatywnym. Konstruując koncepcję badawczą Habilitantka odniosła się do teorii schematu płci Sandry Bem.

Tak przedstawione ogólne założenia badawcze sugerują, że badania będą miały charakter typowo jakościowy z wykorzystaniem charakterystycznych dla nich metod, technik i narzędzi. Jako metodę badawczą Habilitantka wskazuje jednak typową dla modelu ilościowego ulokowanego w paradygmacie pozytywistycznym metodę sondażu diagnostycznego a w jego ramach posłużyła się techniką wywiadu skategoryzowanego, który przeprowadziła posługując się kwestionariuszem wywiadu. Dobór metody, techniki i narzędzia nie jest adekwatny do modelu jakościowego (oraz paradygmatów badawczych, na jakich on bazuje). Ponadto nie są one właściwe dla badań bazujących na podejściu etnograficznym, narracyjnym i na studium przypadku, do których Habilitantka jak wskazuje, zamierzała nawiązać (D, s. 72). Habilitantka przeprowadziła także analizę treści dokumentów, które stanowiły podstawy programowe

kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej oraz czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum. Analizie podane zostały w nich treści dotyczące problematyki tożsamości płciowej człowieka. Wykorzystane narzędzie stanowił przewodnik do analizy treści, w którym Habilitantka wyodrębniła następujące kategorie: anatomia, fizjologia, genetyka, rozwój prenatalny i postnatalny, zdrowie, tożsamość płciowa, etyka, emocje, społeczeństwo, prawa człowieka, kultura i media. Budowa narzędzia jest prawidłowa.

Próbie badawczą stanowiło 15 osób interplciowych oraz ośmioro rodziców dzieci interplciowych, Celowy dobór próby został przeprowadzony prawidłowo.

Wysoko oceniam poziom merytoryczny części zawierającej charakterystykę wyników badań własnych. Materiał badawczy został przedstawiony w sposób typowy dla strategii jakościowej, został poddany dokładnej analizie oraz interpretacji. Podjęte kwestie dotyczą doświadczania własnej płciowości (rozumianej w wymiarze biologicznym, społecznym i kulturowym) przez informatorów, wsparcia uzyskiwanego w środowiskach wychowawczych (rodziny, szkoły), wsparcia medycznego, doświadczania rodzicielstwa przez rodziców dzieci interplciowych, doświadczania przez nich tożsamości dziecka, wsparcia uzyskiwanego ze strony instytucji medycznych. W monografii D Habilitantka przeprowadziła także wyniki analizy podstawy programowej treści kształcenia ogólnego, dotyczącej problematyki tożsamości płciowej, uwzględniając jej zróżnicowane aspekty: biologiczny, zdrowotny, prawny, etyczny, społeczny, kulturowy i zawodowy. Dane te zostały przedstawione w formie tabeli (D, s. 118-159)

Pogłębione analizy oraz interpretację materiału badawczego w każdym z tomów składających się na główne osiągnięcia naukowe Habilitantki kończą obszerne wnioski oraz rekomendacje praktyczne.

W pracach wskazanych jako główne osiągnięcie naukowe Habilitantki występują nieścisłości terminologiczne, np. błędnie stosowane jest pojęcie nieletniego (A. s. 46), zmiana statusu społecznego określana jest terminem przemian społecznych (A, s. 46), Autorka stosuje pojęcia, takie jak: społeczeństwo transpłciowe (A, s. 78), osoby odmienne płciowo (A, s. 87), „język stronniczy” (C, s. 30) nadużywane jest moim zdaniem określenie „projekt” (w odniesieniu do koncepcji metodologicznej lub metody badawczej – „studium przypadku jako projekt badań” A, s. 87), w przypadku badań jakościowych przy wykorzystaniu techniki wywiadu Habilitantka błędnie stosuje termin „ankietowani” (A, s. 105), popularny/potoczny charakter ma sformułowanie „najważniejszym narządem płciowym jest mózg”(A, s. 126). Zbędne w przypadku pracy o charakterze naukowym są także potoczne sformułowania takie

jak: „Dzieci zawsze znajdą powody do prześladowania: piegi, okulary, bycie >>zbyt grubym<< czy >>zbyt chudym<< (...)” (D, s. 36).

W monografiach występują fragmenty, w których Habilitantka nie uzasadnia własnych stwierdzeń danymi empirycznymi, wskazując na konkretne badania oraz kontekst (kraj, próba badawcza), w którym były one realizowane np. „Dzieci w przeważającej mierze akceptują swoich interplciowych kolegów” (D, s. 36). W pracy ulokowanej w dziedzinie nauk społecznych, gdzie głównym przedmiotem badań dotyczących płci są jej społeczno-kulturowe konteksty (normy, role społeczne, reprezentacje) zbyt wąska jest przyjęta w podrozdziale I.5 C teza: „Płciowość jest uwarunkowana biologicznie” (s. 42), zwłaszcza, że we wcześniejszych podrozdziałach Habilitantka wskazuje na społeczno-kulturowe matryce nadawania płci znaczeń (kontekst biologiczny byłby w tym przypadku neutralny, a główne znaczenie przypisane jest wzorom kulturowym nadawania płci znaczeń).

Podsumowując przedstawione powyżej komponenty recenzji, główne osiągnięcie naukowe Habilitantki oceniam jako oryginalne oraz stanowiące istotny wkład naukowy do badań z obszaru dyscypliny pedagogiki. Kwestie tożsamości płciowej i transpłciowości są rzadko podejmowane w obrębie rodzimych nauk społecznych. Habilitantka podkreśla wieloaspektowość społecznego statusu płci oraz związanych z nią tożsamości, wskazuje na nakładające się w strukturze rozumienia płci konteksty społeczne, niemonolityczne znaczenia kulturowe, dyskursy prawne oraz medyczne. Habilitantka podkreśla znaczenie szkoły, jako instytucji stanowiącej kontekst socjalizacji i wychowania, w działaniach o charakterze wsparcia, edukacji i kształcenia sprzyjającego zdrowiu młodych ludzi, wspierającego rozwój ich tożsamości oraz edukującego w zakresie kompetencji funkcjonowania w sposób satysfakcjonujący w rolach społecznych. Pomimo wskazanych w recenzji deficytów metodologicznych główne osiągnięcie naukowe oceniam jako stanowiące znaczący wkład do badań pedagogicznych, podjęty problem badawczy odnosi się do zjawiska rzadko eksplorowanego w studiach pedagogicznych, niszowego, Habilitantka uzyskała obszerny i cenny materiał badawczy, który pozwolił w holistycznym, wieloaspektowym wymiarze przedstawić zjawisko społecznego statusu osób transpłciowych i interplciowych (w szczególności uwzględniając kontekst środowisk (grup oraz instytucji) takich jak: rodzina, grupa rówieśnicza, szkoła, instytucje wsparcia medycznego). Biorąc pod uwagę społeczną aktualność badanej problematyki, jej oryginalność, podjęcie zagadnienia rzadko eksplorowanego w obrębie pedagogiki, precyzyjne ulokowanie przez Habilitantkę własnych eksploracji w strukturze badań pedagogicznych dotyczących tożsamości i płci formułuję konkluzję, że główne osiągnięcie naukowe Pani dr Karoliny Czerwiec spełnia moim zdaniem

formalne, wyrażone w *Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2021 r.) kryteria nadania Habilitantce stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika.

***

W poniżej przedstawionej części recenzji dokonuję oceny aktywności naukowej realizowanej przez Habilitantkę poza głównym wskazanym osiągnięciem naukowym.

Oprócz głównego osiągnięcia naukowego Habilitantka dołączyła do dokumentacji w postępowaniu Habilitacyjnym zestaw artykułów autorskich i współautorskich. Tematycznie (zgodnie z treścią przedstawioną w Autoreferacie) są one ułożone w obrębie trzech obszarów problemowych: (1) Edukacja formalna i nieformalna oraz popularyzacja wiedzy w zakresie płciowości człowieka; (2) Ciało człowieka jako obiekt w społeczeństwie i kulturze oraz społeczny odbiór zaburzeń determinacji płci i tożsamości płciowej; (3) Zachowania zdrowotne w kontekście założeń zrównoważonego rozwoju. Kształcenie nauczycieli.

Oprócz wskazanych jako główne osiągnięcie naukowe monografii Habilitantka opublikowała jedną monografię autorską (*Problemy biologii człowieka – implikacje społeczne i edukacyjne*. Kraków 2015, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego), oraz trzy współautorskie, przy czym nie określono procentowego udziału Habilitantki w ich opracowaniu (są to monografie: (1) Koperna P., Zaremba K., **Czerwiec K.**, Wnęk-Gozdek J., *Adult learning – exercises*, Kraków 2024, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; (2) Potyrała K., **Czerwiec K.**, Studnicki E., *Nauczyciel badacz-naukowiec, dydaktyk i refleksyjny praktyk w działaniu*. Kraków 2020, Wydawnictwo Libron; (3) Potyrała K., **Czerwiec K.**, Kowal S., *Kompetencje kulturowe młodzieży – uwarunkowania edukacyjne*. Kraków 2018, Wydawnictwo Libron).

Ponadto po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Habilitantka opublikowała 21 rozdziałów w monografiach naukowych (w tym 3 autorskie i 18 współautorskich, gdzie nie określono procentowego udziału Habilitantki w opracowaniu publikacji) oraz 38 artykułów w czasopiśmie naukowych (w tym 9 autorskich i 29 współautorskich, przy czym nie określono procentowego udziału Habilitantki w opracowaniu publikacji). Artykuły zostały opublikowane w typowo pedagogicznych czasopiśmie, takich jak: *Kwartalnik Pedagogiczny; Nauki o wychowaniu. Studia interdyscyplinarne; Kultura i Edukacja; Społeczeństwo. Edukacja. Język; Edukacja. Terapia. Opieka; Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze; Ruch Pedagogiczny; Forum Pedagogiczne; Edukacja Ustawiczna Dorosłych, Edukacja Międzykulturowa, Universal Journal of Educational Research; Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne, Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, Edukacja-Technika-Informatyka*, a także

w czasopismach nie mających typowo pedagogicznego profilu, ale o charakterze interdyscyplinarnym, uwzględniających w strukturze publikacji paradygmat pedagogiczny (są to czasopisma takie jak: *Biology International*; *Journal of Behavioral Addictions*, *Knowledge Management and E-Learning*; *Praca Socjalna*). W Autoreferacie Habilitantka wymienia 43 opublikowane artykuły naukowe, jednak 5 z nich opublikowanych w popularnonaukowym czasopiśmie *Aura*, jako dodatek ekologiczny dla szkół, traktuję raczej jako aktywność popularyzującą naukę niż publikację o charakterze naukowym. Ponadto tekst opublikowany w zbiorze: *16th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI)* powinien zostać zaliczony do kategorii publikacji pokonferencyjnych (artykułów w monografiach) a nie do kategorii obejmującej publikacje w czasopismach naukowych.

Indeks Hirscha Habilitantki według danych Google Scholar wynosi 5.

Habilitantka wzięła udział w 55 konferencjach naukowych, w tym 21 to konferencje zagraniczne, odbywające się m.in. na Uniwersytecie Mateja Bela w Banskej Bystrzycy (Słowacja), Kyungpook National University (Korea), Uniwersytet w Bolonii (Włochy), Uniwersytet Karola (Czechy), Hebrew University (Izrael), Uniwersytet w Saragocie (Hiszpania), Uniwersytet w Šiauliai (Litwa), Uniwersytet Burgundzki (Francja), University of Minho (Portugalia), Uniwersytet w Hradec Kralove (Czechy). W każdej z konferencji Habilitantka brała czynny udział, wygłaszając referat autorski lub współautorski. Ponadto w kolejnych 26 konferencjach uczestniczyła biernie, dwie z nich odbyły się zagranicą (Uniwersytet Burgundzki, Francja).

Podczas 10 konferencji Habilitantka przewodniczyła odbywającym się w ich ramach sesjom tematycznym. Dwukrotnie była członkinią komitetów naukowych konferencji (w jednym przypadku była to konferencja typowo naukowa, zaś w drugim naukowo-szkoleniowa), a sześciokrotnie członkinią komitetów organizacyjnych (w tym podczas jednej konferencji zagranicznej na Uniwersytecie Burgundzkim we Francji).

Habilitantka brała udział w pracach związanych z realizacją 19 projektów badawczych. W 14 projektach pełniła funkcję wykonawcy, w dwóch kierownika projektu, w jednym członkinią zespołu badawczego, w jednym projekcie była recenzentką rozdziałów monografii podsumowującej projekt, także w jednym członkinią komitetu naukowego projektu i managerką.

Habilitantka jest lub w przeszłości była (po uzyskaniu stopnia naukowego doktora) członkinią 10 organizacji i towarzystw naukowych, takich jak: Polskie Towarzystwo Pedagogiczne, International Organization for Science and Technology Education (gdzie pełniła funkcję sekretarza), Polskie Towarzystwo Technologii i Mediów Edukacyjnych, European

Science Education Research Association, Rada Programowa Małopolskiego Partnerstwa na Rzecz Kształcenia Ustawicznego, Polish Association of Science Teacher, Société Française des Sciences de L'Information et de la Communication w Paryżu, Stowarzyszenie E-Learningu Akademickiego, Koło Młodych Naukowców Wydziału Pedagogicznego UP w Krakowie, Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych.

W latach 2019-2024 Habilitantka była członkinią zespołu redakcyjnego czasopisma Edukacja Biologiczna i Środowiskowa, w latach 2013-2022 pełniła funkcję sekretarza redakcji czasopisma Annale Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia, zaś od 2021 roku jest członkinią Rady Naukowej czasopisma Edukacja.Terapia. Opieka. Habilitantka była recenzentką (1) rozdziałów w publikacji stanowiącej podsumowanie projektu badawczego realizowanego w ramach NCBiR (*Smart Ecosystems for Learning and Inclusion*), (2) dwóch opracowań o charakterze metodycznym, oraz (3) 20 artykułów w czasopismach naukowych.

Habilitantka odbyła dwa staże naukowe w instytucjach zagranicznych: (1) realizowany w Uniwersytecie Zachodnioczeskim w Pilźnie, (2) w Uniwersytecie Preszowskim. Podczas obydwu pobytów realizowała projekt badawczy zatytułowany: *Biologia człowieka – perspektywa przyrodnicza, edukacyjna i społeczna*.

Aktywność naukową Habilitantki, obejmującą dorobek poza wskazanym głównym osiągnięciem naukowym oceniam wysoko. Habilitantka w okresie od 2013-2025 opublikowała 59 artykułów naukowych (w tym 9 autorskich, 29 współautorskich) oraz 8 monografii (w tym 4 autorskiej, 3 współautorskie) jest to szeroki dorobek publikacyjny. W przypadku publikacji współautorskich Habilitantka nie określa jednak procentowego udziału własnego w całości opracowania, co utrudnia dokonanie recenzji tej części dorobku naukowego. Pani Doktor Karolina Czerwiec wzięła czynny udział w 55 konferencjach naukowych oraz biernie uczestniczyła w kolejnych 26. W ramach konferencji była członkinią komitetów organizacyjnych i naukowych oraz przewodniczyła sekcjom tematycznym. Pełniła różne funkcje (wykonawcy, kierownika projektu, członkini zespołu badawczego, recenzentki) podczas realizacji 19 projektów badawczych. Była lub nadal jest członkinią 10 organizacji i towarzystw naukowych, jest członkinią Rady Naukowej czasopisma o profilu pedagogicznym, a w przeszłości pełniła funkcje członkini oraz sekretarza redakcji czasopism naukowych. Odbyła dwa staże naukowe w instytucjach zagranicznych.

***

Habilitationka jest aktywna w obszarze działań o charakterze dydaktycznym. Jest recenzentką 52 prac licencjackich, 2 prac magisterskich, w latach 2019-2020 była promotorką pomocniczą w przewodzie doktorskim. Odebrała 4 wizyty studyjne oraz sześciokrotnie wygłaszała w ośrodkach zagranicznych (Uniwersytet Karola w Pradze, Uniwersytet w Hradec Kralove, Dokuz Eylül University w Izmir, University of Ioannina) wykłady dla studentów studiów magisterskich i doktoranckich w ramach programu Erasmus+. W latach 2013-2024 prowadziła zajęcia dydaktyczne z licznych przedmiotów, takich jak: Pedagogika w praktyce instytucjonalnej, Teoretyczne podstawy kształcenia, Koncepcje i praktyki nauczania, Koncepcje i praktyki wychowania dla szkoły podstawowej i ponadpodstawowej, Nowe orientacje w edukacji, Współczesne tendencje w edukacji, Projekty edukacyjne, Pedagogika twórczości, Przedsiębiorczość w pracy pedagoga, Praktyka zawodowa w świetlicy, Dydaktyka ogólna, Dydaktyka biologii, Dydaktyka przyrody, Dydaktyka biologii i wychowania zdrowotnego, Edukacja dla zrównoważonego rozwoju, Zagrożenia cywilizacyjne, Trening umiejętności społecznych, Komunikacja i mediacja dydaktyczna, Seminarium dyplomowe, Biomedyczne podstawy rozwoju człowieka, Anatomia i fizjologia człowieka, Edukacja prozdrowotna, Edukacja zdrowotna i seksualna, Promocja zdrowia i edukacja zdrowotna, Projektowanie programów z promocji zdrowia, Praca z jednostką w kryzysie i chorobie przewlekłe, Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, Partnerstwo i seksualność na różnych etapach życia osób z niepełnosprawnością intelektualną, Wspieranie rozwoju psychoseksualnego dziecka, Edukacja kulturalna z elementami wielokulturowości, wykład monograficzny na temat: *Rozwój biologiczny człowieka na tle przemian kulturowych*.

Aktywność organizacyjna Habilitationki wyraża się w pełnieniu w latach 2016-2019 funkcji Dyrektora Europejskiego Centrum Kształcenia Ustawicznego i Multimedialnego, będącego jednostką Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Utworzyła w tej instytucji Radę Programową, Zespoły Ekspertskie oraz Zespoły Organizacyjne. W latach 2013-2025 była/nadal jest członkinią Senackiej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów (od 2020 roku), Komisji Jakości Kształcenia Instytutu Pedagogiki (od 2022), Zespołu do Spraw Jakości Kształcenia Wydziału Pedagogicznego (w latach 2015-2019), Wydziałowej Komisji do Spraw Działalności Statutowej Wydziału Pedagogicznego (lata 2015-2017), Komisji do Spraw Oceny Parametrycznej Wydziału Pedagogicznego (2016) oraz pełniła funkcję przewodniczącej Komisji do Spraw Zdalnych Form Kształcenia (w latach 2016-2019). Wszystkie wymienione struktury działają w ramach Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Habilitationka brała udział w organizowaniu warsztatów oraz webinarów przeznaczonych dla pracowników naukowych, doktorantów, studentów, a także nauczycieli i uczniów

funkcjonujących na różnych poziomach kształcenia. Prowadziła szkolenia oraz warsztaty dla nauczycieli oraz warsztaty edukacyjne o tematyce zdrowotnej dla uczniów szkół ponadpodstawowych.

W ramach współpracy z otoczeniem społecznym Habilitantka przygotowała opinię o programie nauczania przyrody w klasie 4 w Społecznej Szkole Podstawowej, sprawowała nadzór merytoryczny nad Szkolnym Konkursem Przyrodniczym w Zespole Szkolno-Przedszkolnym, była członkinią komisji egzaminów zawodowych jako przedstawicielka Uniwersytetu Pedagogicznego a także była członkinią komisji egzaminów maturalnych.

Aktywność Pani Doktor Karoliny Czerwiec w obszarze aktywności dydaktycznej, organizacyjnej, związanej z popularyzacją nauki oraz współpracy z otoczeniem społecznym oceniam wysoko. Habilitantka prowadziła w ramach dyscypliny pedagogika zajęcia dydaktyczne z licznych przedmiotów, jest promotorką 52 prac licencjackich, 2 prac magisterskich, była promotorką pomocniczą w przewodzie doktorskim, pełniła liczne funkcje w ramach działalności organizacyjnej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, organizowała warsztaty i webinary dla pracowników naukowych, studentów, doktorantów, nauczycieli, uczniów, prowadziła warsztaty dla uczniów i nauczycieli, opiniowała program kształcenia, była członkinią komisji egzaminów zawodowych oraz maturalnych, sprawowała nadzór merytoryczny nad Szkolnym Konkursem Przyrodniczym.

****

Konkluzja recenzji

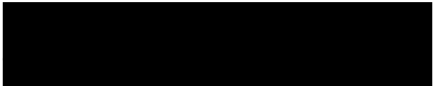
Kapitał wynikający z rozwijania kariery naukowej w obszarze dwóch dziedzin nauki (Habilitantka jest doktorem w dyscyplinie nauk biologicznych) może sprzyjać eksplorowaniu zjawisk społecznych, których istotnym komponentem jest cecha mająca ułożenie biologiczne, a takim atrybutem jest płeć. Ten obszar wiedzy Habilitantka w sposób bardzo trafny, jasny, precyzyjny odniosła w monografiach wskazanych jako główne osiągnięcie naukowe do struktury studiów edukacyjnych. Autorka przyjmując perspektywę interdyscyplinarną w szczegółowy sposób przedstawiła teoretyczne ułożenie badań własnych oraz wyeksponowała ich pedagogiczny komponent, pozyskała obszerny jakościowy materiał badawczy, dokonała jego szczegółowej analizy oraz pogłębionej interpretacji, opisała zjawiska społeczne należące do obszaru studiów genderowych, studiów nad tożsamością, społecznymi aspektami dobrostanu i szeroko rozumianego zdrowia, związane z doświadczaniem transseksualności i interseksualności. Jest to obszar problematyki rzadko

podejmowanej w naukach społecznych, w szczególności w pedagogice, a przy tym znaczący poznawczo oraz istotny z punktu widzenia praktyki społecznej. Habilitantka wskazała na złożoność ulokowania studiów nad tożsamością płciową, a eksplorując obszar wskazany przedmiotem badań oraz problemami badawczymi wykazała się dojrzałością i samodzielnością badawczą. Wartość naukową głównego osiągnięcia naukowego Habilitantki oceniam jako aktualną, oryginalną, znaczącą z punktu widzenia włączenia nowych komponentów do struktury badań pedagogicznych, lokującą się paradygmatycznie w obszarze studiów charakterystycznych dla dyscypliny pedagogiki oraz wnoszącą w jej obszar znaczący wkład. Wyrażam opinię, że spełnia ono ustawowe kryteria nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Pozostały dorobek naukowy, przedstawiony do recenzji poza głównym osiągnięciem naukowym jest ilościowo obszerny, zaś jakościowo spójny pod względem podejmowanej przez Habilitantkę problematyki badawczej oraz ulokowany w dyscyplinie pedagogika.

Ponadto Habilitantka wykazuje się znaczną aktywnością naukową w innych niż publikacyjne obszarach, takich jak: odbycie dwóch zagranicznych staży naukowych, czynne uczestnictwo w konferencjach naukowych, w tym zagranicznych, udział w pracach związanych z realizacją projektów badawczych. Wykazuje się intensywną aktywnością organizacyjną w Uniwersytecie Pedagogicznym, aktywnością dydaktyczną, a także zaangażowaniem w działania związane z popularyzacją nauki.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej elementy recenzji dorobku naukowego Habilitantki, wyrażam opinię, że główne osiągnięcie naukowe Pani Doktor Karoliny Czerwiec, będąc dziełem oryginalnym oraz stanowiąc moim zdaniem istotny wkład w obszar teorii i badań pedagogicznych, jak również pozostałe komponenty Jej aktywności naukowej wypełniają kryteria ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r., tym samym wyrażam opinię, że dorobek naukowy Habilitantki uzasadnia nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Ewa Bielska